

УДК 332 : 504

*М. В. Багрії,
здобувач, Львівський національний аграрний університет, м. Дубляни*

КЛАСТЕР – ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО РЕГІОНУ

*M. Bahriy,
getter, Lviv National Agrarian University, c. Dubliany*

CLUSTER - PROMISING DIRECTION OF TRAVEL REKRATSIYNOHO REGION

Пошук підходів до підвищення ефективності туристичної діяльності призвели до зростання популярності нової виробничої інноваційної моделі, в рамках якої всі учасники виробництва прагнуть об'єднатися в кластери. Світова практика показала, що кластеризація економіки обумовлює і справляє вирішальний вплив на процеси посилення конкурентоспроможності та прискорення інноваційної діяльності. В статті обґрунтовано необхідність створення туристично-рекреаційного кластеру, оскільки в Україні досвід формування його відсутній, дано визначення поняття «кластер», розкрито переваги використання кластерної моделі, перелічено ряд можливостей туристично-рекреаційного регіону при використанні кластера, аргументовано ефективність використання кластеру в туристичній сфері. Запропоновано формування туристично-рекреаційного кластеру для підвищення конкурентоспроможності території за рахунок синергетичного ефекту, тобто підвищення ефективності роботи підприємств і організацій, що входять в кластер, стимулюванні інвестицій та розвитку нових напрямів туризму.

Finding approaches to improve the efficiency of tourism led to the rising popularity of new product innovation model, in which all the producers seek to unite in clusters. Worldwide experience has shown that clustering economy makes and produces a decisive influence on the process of strengthening competitiveness and accelerate innovation. In the article the need to establish the tourism cluster, as in Ukraine experience shaping his missing, given the definition of "cluster", reveals the advantages of using cluster models listed a number of possibilities of the tourism region using cluster reasonably efficient use of the cluster in the tourism sector. A formation of the tourism cluster to enhance the competitiveness of the territory due to the synergistic effect, ie increasing the efficiency of enterprises and organizations belonging to the cluster, encourage investment and the development of new tourism destinations.

Ключові слова: туристичний кластер, кластерний підхід, кластерна модель розвитку туризму, туристично-рекреаційні ресурси, регіон.

Keywords: tourism cluster, cluster approach, cluster model of tourism development, tourism and recreation resources, location.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Світові економічні тенденції та особливості розвитку туристичної сфери на сучасному етапі визначають появу якісно нових умов господарювання з принципово новим характером економічних зв'язків і економічних відносин, вимагають інноваційного підходу до методів взаємодії між владою, бізнесом та громадськими інституціями. Серед найбільш ефективних форм інноваційного економічного розвитку закордонні та вітчизняні фахівці відзначають кластерний підхід до структурування економіки, обґрунтування стратегій національної та регіональної економічної політики й підвищення конкурентоспроможності продуктів і послуг.

В Україні досвід формування кластерів відсутній, оскільки, по-перше, це досить новий напрям розвитку туристичної галузі; по-друге, є певні прогалини у формуванні нормативно-правового регулювання такого напрямку; по-третє, відсутнє єдине (основне) трактування поняття «кластер»; по-четверте, відсутнє достатнє інформаційне забезпечення щодо створення та функціонування кластерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, і виділення не вирішених частин загальної проблеми. Обґрунтуванню необхідності використання кластерного підходу присвячено багато уваги у наукових працях зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як, Д. Басюк, Т.Безземельна, Н. Кудла, В. Липчук, Я. Маєвський, М. Портер, М.Рутинський, Т. Сергеева, Й. Шраднер, Г. Шимечко та ін. Концепції їхніх досліджень відрізняються різноманітністю наукових підходів до вибору моделей та кластерних форм організації підприємницької діяльності. Багато аспектів, що пов'язані з формуванням різних моделей кластерів, поки що не мають достатнього теоретичного обґрунтування і вимагають широкого кола наукових досліджень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою створення туристично-рекреаційних кластерів є підвищення конкурентності території на туристичному ринку за рахунок синергетичного ефекту, у тому числі: підвищення ефективності роботи підприємств і організацій, що входять до кластера, стимулювання інновацій, стимулювання розвитку нових напрямів туризму. Створення туристичного кластера фактично визначає позиціонування території і впливає на формування іміджу регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Туристичний кластер – це ключова організаційна основа, яка поєднує підприємства туристичної та інших суміжних галузей у єдину систему, що дасть змогу реалізувати пріоритетні завдання, які стоять перед підприємствами, установами, організаціями, та сприятиме посиленню конкурентних переваг цього регіону [3].

Границі туристичного кластеру досить складно підпорядкувати стандартним системам галузевої класифікації. Туристичний кластер повинен складатись із комбінації галузей, що створюють туристичний продукт і умови для підвищення його конкурентоспроможності. Границі туристичного кластеру можуть змінюватись у зв'язку з появою нових підприємств і галузей, зі зміною умов ринку, державного регулювання.

Кластер дає можливість об'єднати зусилля всіх суб'єктів туристичної діяльності, державних органів влади, туристів тощо, таким чином підвищуючи ефективність територіального напрямку.

Кластер повинен також забезпечити залучення реальних організаційно-економічних, соціальних, фінансових, ринкових, інформаційних, правових механізмів і технологій управління; розробку, обґрунтування програм і бізнес-планів розвитку рекреаційних підприємств.

Об'єднання в кластери дає змогу залучати фінансові ресурси в нові виробництва завдяки об'єднанню спільних фінансових можливостей підприємств того

чи іншого кластера; залученню інвестицій через спільну участь в інвестиційних програмах; участі в конкурсах проєктів, що фінансуватимуться як гранти; об'єднанню спільних фінансових можливостей підприємств для забезпечення гарантій на отримання кредитних ресурсів. При цьому забезпечується обмін інформацією, а також можливість виходу на зовнішні ринки [4].

Безземельна Т. О., Сергєєва Т. І. вважають, що перевагами використання кластерної моделі взаємодії є:

- можливість спільного використання об'єднаних капіталів та прискорення інновацій;
- можливість спільного використання ресурсів (відповідно, їх більш повне використання та менша питома вартість);
- встановлення ефективної спеціалізації підприємств;
- узгоджений поділ ринку та уникнення непродуктивної конкуренції;
- отримання ефекту масштабу та подолання недоліків, які пов'язані з малими розмірами підприємств;
- зниження та поділ ризиків;
- підвищення стійкості окремих підприємств та мережі в цілому;
- встановлення довгострокових зв'язків за відтворювальним ланцюгом, включаючи зв'язки між виробником та споживачем [1].

Дещо ширше переваги кластеризації формує Д. І. Басюк, зокрема вчений вказує на:

- ефективне використання туристично-рекреаційних ресурсів, удосконалення й підвищення конкурентоспроможності регіонального туристичного продукту;
- підвищення інвестиційної привабливості регіону, сприяння інноваційним інвестиційним проєктам у галузі туризму;
- координацію зусиль влади, бізнесу та громадських організацій з метою розвитку туристичної інфраструктури;
- спільне використання кадрового потенціалу, реалізація програм підготовки та підвищення кваліфікації персоналу;
- зниження собівартості туристичних послуг за рахунок переваг для учасників кластера;
- спільне використання ресурсів, узгодження стратегії і тактики бізнес-діяльності;
- реалізацію спільних маркетингових та рекламних заходів, участь у туристичних виставках та ярмарках, розробку та просування туристичного бренду регіонів;

- розширення можливостей для розвитку інноваційних форм і напрямів туристичної діяльності.

Кластерний підхід є досить перспективною основою для створення нових форм об'єднань, стимулювання виникнення інноваційного науково-технічного напрямку, а також непрямим чином підтримання сфери освіти, науки і бізнесу. Умови створення і функціонування туркластерів, особливо при об'єднанні малих підприємницьких структур, можуть бути одночасно і умовами інвестування перспективних проєктів на основі інноваційних технологій [5].

Кластери в обов'язковому порядку повинні формуватися і розвиватися за підтримки місцевих органів влади та самоврядування. Завдяки цьому кластерні структури зможуть вирішувати у владних структурах питання поліпшення умов діяльності та захисту інтересів своїх учасників. У своїй діяльності кластер створить оптимальну, спрощену і вигідну систему доступу до фінансових (інвестиційних) ресурсів для своїх учасників і партнерів.

Використання кластера туристично-рекреаційного регіону дасть змогу:

- орієнтувати діяльність кожного учасника на потреби ринку через використання узгодженої загальної стратегії;
- розширити систему збуту, зменшити витрати на постачання та збуту за рахунок розвитку внутрішньої системи постачання і єдиної системи розповсюдження продукції й послуг;
- встановити взаємозв'язки, які роблять учасників кластера сильнішими порівняно з тими підприємствами, які працюють поодиноко;
- створити унікальні передумови для розвитку інноваційної діяльності;
- стабілізувати господарську діяльність учасників, що дозволить збільшити кількість робочих місць і рівень заробітної плати;
- спростити доступ до ринкової інформації за рахунок створення загальної кластерної інформаційно-аналітичної системи.

Досить важливим є комерційне спрямування кластера. Сума коштів, яка вкладена в його функціонування, повинна бути окупною. Фінансове забезпечення кластерів пропонуємо розглядати як механізм різноманітних фінансових потоків, які здатні забезпечити безперерійну діяльність учасників кластера.

Зазначимо, що держава, на даний період часу, є досить пасивною в цьому напрямі, оскільки більшість створених кластерів засновано без реальної участі органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади.

Кластерний підхід у сфері туризму активізує підприємництво через концентрацію ділової активності, тому сприяє створенню робочих місць, доходів, поліпшенню якості туристичних послуг, життя населення на території його запровадження. Досягається це завдяки зростанню конкурентоспроможності, можливості інтеграції інтелектуальних, природно-рекреаційних, трудових, фінансових матеріальних ресурсів у забезпеченні якості виробництва та послуг, що надаються. Об'єднання в кластерні мережі посилює роль дрібного й середнього підприємництва, дозволяє використати його інноваційний потенціал, розширює можливості виходу на світовий ринок [2].

З метою підтримки ефективності кластера необхідно йому постійно розвиватись та вдосконалюватись. При цьому доцільним є врахування не тільки економічних, а й політичних чинників, потреб інфраструктури, системи стратегічного та тактичного планування, практичне використання якого б впливало на розвиток економіки регіону.

Ефективність використання кластера в туристичній сфері ґрунтується на показниках діяльності туристичних, готельних і санаторно-курортних закладів, трудових і фінансових ресурсів, що призводить до підвищення рівня обґрунтованості прийняття управлінських рішень: оптимізації витрат, скорочення ризику, що дає змогу повною мірою використовувати ресурсний потенціал та можливості на ринку туристичних послуг. Тобто ефективність від кластера пропонуємо визначати комплексно, оскільки вона може проявлятися в різних сферах діяльності (табл. 1).

Таблиця 1.
Ефективність практичного застосування кластера*

Сфера прояву кластера	Економічна ефективність застосування кластера
Економічна	Забезпечення належного рівня конкурентоспроможності, застосування оптимального маркетингового ціноутворення на туристичні послуги
Туристична	Розробка нових видів туристичних продуктів
Управлінська	Підвищення ефективності прийняття управлінських рішень на основі отриманих теоретичних і практичних навичок
Екологічна	Дотримання вимог законодавства, зменшення впливу на навколишнє середовище
Правова	Формування нормативно-правових актів, які б відповідали поставленим вимогам економіки, суспільства, звичаям тощо
Соціальна	Задоволення суспільства умовами праці, формування сприятливого психологічного клімату в колективі
Податкова	Зменшення рівня податків для підприємств, які реалізують інвестиційні проєкти

* Розроблено автором.

Ефективність пропонуємо визначати в межах одного кластера та в межах однієї спеціалізації. Проте за необхідності визначення економічної ефективності використання певного виду ресурсу в кластері або обґрунтування реалізації проєкту в його рамках може бути запущена неповна процедура оцінки.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Кластерний підхід може забезпечити підвищення економічної ефективності, рівня конкурентоспроможності регіону через розвиток інфраструктури, формування нових туристичних продуктів, забезпечення рівня екологізації території та відродження природного потенціалу, закріплення стійких ринкових позицій тощо.

Ефективність використання кластера в туристичній сфері ґрунтується на показниках використання діяльності туристичних, готельних та санаторно-курортних закладів, трудових і фінансових ресурсів та призводить до підвищення рівня обґрунтованості прийняття управлінських рішень: оптимізації витрат,

скорочення ризику, що дозволяє повною мірою використовувати ресурсний потенціал та можливості на ринку туристичних послуг.

Перспективи подальших розвідок полягають у створенні та ефективному функціонуванні кластера, що забезпечить ріст продуктивності праці, інноваційної активності регіону, підвищить рівень вкладення інвестицій, дасть змогу підвищити ріст малого й середнього бізнесу та сприятиме соціально-економічному розвитку регіону.

Список літератури:

1. Безземельна Т. О. Організаційно-правовий механізм державного регулювання підприємницької діяльності [Електронний ресурс] / Т.О. Безземельна, Т. І. Сергеева. – Режим доступу: <http://archive.nbu.gov.ua/>.
2. Дишловий І. М. Питання формування та функціонування кластерів у рекреаційно-туристичному комплексі регіону / Дишловий І. М. // Економічні інновації. – 2011. – Вип. 44. – С. 79-89.
3. Корольчук Л. В. Механізм запровадження кластерної моделі розвитку туризму в транскордонному регіоні [Електронний ресурс] / Корольчук Л. В. – Режим доступу : <http://irbis-nbu.gov.ua/>
4. Семенов В. Регіональний рекреаційний кластер у контексті структурної перебудови економіки регіону / В. Семенов, В. Мозгалова, І. Давиденко // Регіональна економіка. – 2006. – №3. – С. 78-89.
5. Шепелев И.Г. Туристско-рекреационные кластеры – механизм инновационного совершенствования системы стратегического управления развитием регионов : [Электронный ресурс] / И. Г. Шепелев, Ю.А. Маркова // Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал). – 2012. – № 3 (11). – Режим доступа до журн.: <http://sisp.nkras.ru/>

References:

1. Bezzemelna, T.O. and Sergeeva T.I. (2009), "Organizational and legal mechanism of state regulation of business", [Online], available at: <http://archive.nbu.gov.ua/> (Accessed 4 March 2014).
2. Duchloviy I.M. (2011), "The formation and functioning of clusters in the recreation and tourism sector in the region", *Ekonomiczni innovacii*, vol. 44., pp.79-89.
3. Korolchuk L.V. (2012), "Mechanism by which the cluster model of tourism development in cross-border region", [Online], available at: <http://irbis-nbu.gov.ua/> (Accessed 20 April 2014).
4. Semenov V., Mozgalova V. and Davudenko I. (2006), "Regional recreational cluster in the context of economic restructuring in the region", vol. 3., pp.78-89.
5. Chepelev I.G. and Markova U. A. (2012), "Tourism and recreation clusters - innovative mechanism to improve the system of strategic management of regions", *Sovrimennue isledovania socialnuh problem (elektronnyy naychniy jyrnal)*, [Online], vol. 3, available at: <http://sisp.nkras.ru/> (Accessed 5 May 2014).

Стаття надійшла до редакції 05.06.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"